

Το Μαθητικό συσσίτιο και η Κυθρέα κατά την περίοδο 1938-1945

του δρα Χρίστου Γ. Αριστείδου
πρώην Επιθεωρητή Μέσης Εκπαίδευσης

Από τις αρχές, και ιδιαίτερα κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1930, το πρόβλημα της υγιεινής και ικανοποιητικής διατροφής του κυπριακού πληθυσμού, ιδιαίτερα σε ορισμένες πτωχότερες περιοχές και μεταξύ ορισμένων στρωμάτων του αγροτικού πληθυσμού που δεν διέδεται ικανοποιητικό αγροτικό κλήρο, ήταν έντονο. Οι διαστάσεις του προβλήματος αυτού απασχόλησαν σοβαρά τη βρετανική διοίκηση του νησιού.

Για τη μελέτη του θέματος αυτού το Υπουργείο Αποικιών το έτος 1938 διόρισε **Επιτροπεία επί της διαίτης του κυπριακού λαού**, η οποία κατόπι μελέτης κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «ο λαός της Κύπρου στη διατροφή του στερείται πρωτεϊνών που αποτελούν βασικό στοιχείο και ότι αν έλειπεν ο ζωογόνος ήλιος και το ωραιότατον κλίμα θα υφίστατο σοβαρόν κλονισμόν της υγείας του». Ιδιαίτερα η Επιτροπεία τόνισε την ανάγκη, όπως «ληφθεί ξεχωριστή μέριμνα διά την μαθητώσα νεότητα, η οποία στερείται γάλακτος και τρέφεται ανεπαρκέστατα».

Από τις έρευνες που έκαμε σχετικά με την αγροτική ζωή η κυβέρνηση της Κύπρου κατά τα έτη 1927-28, διαπιστώθηκε ότι το 50% των μαθητών τρέφονταν καλά, 35-45% επαρκώς και 10-15% υποσιτίζονταν (*A Survey of Rural Life in Cyprus, 1930, σ. 20*).

Από έρευνες που έγιναν αργότερα κατά το 1937 και 1938 από ειδική επιτροπή διαπιστώθηκε υποσιτισμός των παιδιών. Παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά κατά την ηλικία 6-9 ετών έπαιρναν μόνο 1600 θερμίδες, ενώ χρειαζόνταν τουλάχιστον 1880 (*Nutrition in Cyprus, 1940*). Μετά το 1939, λόγω και των συνεπειών του Β' Παγκόσμιου Πολέμου που είχε ως αποτέλεσμα την έλλειψη επαρκούς εργασίας και επομένως την αύξηση του αριθμού των ανέργων ενώ την ίδια περίοδο παρουσιαζόταν και αύξηση του τιμαρίθμου, το 1/3 των παιδιών που φοιτούσαν στα σχολεία πεινούσαν και είχαν ανάγκη άμεσης βοήθειας.

Το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Συμβούλιο, έχοντας υπόψη του τις πιο πάνω διαπιστώσεις, αποφάσισε όπως αμέσως λειτουργήσουν συσσίτια στο ένα πέμπτο τουλάχιστον των κοινοτήτων που είχαν σχολεία με σκοπό όπως το σχέδιο επεκταθεί αργότερα και σε άλλα σχολεία. Προς τούτο επέ-

βαλε στις σχολικές κατανομές ορισμένο ποσό για τη λειτουργία συσσιτίων και πρότεινε να δοθεί και ανάλογο ποσό από το Εκπαιδευτικό Ταμείο.

Τα πρώτα μαθητικά συσσίτια ιδρύθηκαν κατά ή περί το 1925 στη Λευκωσία και Λεμεσό ως αυτοτελή ιδρύματα. Από το 1932 ιδρύθηκαν και σε άλλες πόλεις της Κύπρου.

Η Γεροσκήπου ήταν μια από τις πρώτες έξι αγροτικές κοινότητες της Κύπρου στις οποίες λειτούργησε μαθητικό συσσίτιο από τα τέλη του 1938. Οι άλλες πέντε αγροτικές κοινότητες ήταν: η Κάτω Πάφος, η Γιαλούσα, η Αραδίππου και ο Λάρνακας της Λαπήδου. Κατά την ίδια περίοδο βρισκόταν υπό μελέτη η ίδρυση συσσιτίου στην Κυθρέα και στο Ακάκι. Από τις πρώτες κιόλας εβδομάδες λειτουργίας του συσσιτίου Γεροσκήπου ήταν τόση η ανακούφιση της μαθητώσας νεολαίας από την πείνα, ώστε η λειτουργία του χαιρετίστηκε με ειλικρινή χαρά και επαίνους από τον Τύπο της εποχής. Ταυτόχρονα εκφραζόταν η ευχή όπως το παράδειγμα του συσσιτίου Γεροσκήπου και άλλων χωριών αποτελέσει την απαρχή της λειτουργίας και άλλων συσσιτίων στις μεγαλύτερες κοινότητες, «ώστε τα φτωχά παιδιά να μην αναγκάζονται, όπως σήμερα προς αίσχος του πολιτισμού μας –όπως έγραφε εφημερίδα της εποχής- να φοιτούν εις τα σχολεία με άδειο στομάχι» (Βλ. Χρ. Αριστείδου, «Παιδεία Γεροσκήπου. Το Μαθητικό Συσσίτιο και η μεγάλη προσφορά του» στο βιβλίο *Γεροσκήπου. Από την Αρχαιότητα μέχρι Σήμερα*, Συλλογικό έργο, Δήμος Γεροσκήπου, Λευκωσία 2008, σσ. 287-288. Του ίδιου και Αικ. Αριστείδου, *Γεροσκήπου η πόλη των Ιερών Κήπων. Αναδρομή στην Ιστορία της με αφορμή τα εικοσάχρονα της Πολιτιστικής Κίνησης Γεροσκήπου, Πολιτιστική Κίνηση Γεροσκήπου*, Λευκωσία 2010, σσ. 108-109).

Συσσίτιο κατά την περίοδο 1944-45 λειτουργούσε σε 16 συνολικά κοινότητες της Πάφου, γεγονός που κατέτασσε την επαρχία αυτή στην πρώτη θέση παγκύπρια. Ωστόσο, από τον Τύπο της εποχής πληροφορούμαστε ότι τα μέτρα που λάμβανε το Γραφείο Παιδείας και οι συστάσεις που έκανε το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Συμβούλιο επί σειρά ετών για τη δημιουργία σχολικών συσσιτίων δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Η εφημερίδα Πάφος στις 3 Φεβρουαρίου 1944 έγραφε σχετικά: «Αν εξαιρέσει κανείς την επαρχία Πάφου, η οποία μετά προθυμίας ανταποκρίθηκε εις το κατ' εξοχήν ανθρωπιστικό αυτό σχέδιο, εις όλες σχεδόν τις άλλες επαρχίες, οι σχολικές Επιτροπείες έδειξαν επονείδιστο αδιαφορία. Μάταια το Γραφείο Παιδείας υπέδειξε με εγκυκλίους προς αυτές και τους δασκάλους τη αναγκαιότητα της λειτουργίας συσσιτίου».

Ωστόσο, η Γεροσκήπου αποτελούσε ένα λαμπρό παράδειγμα. Το συσσίτιο του σχολείου συνέχιζε κανονικά τη λειτουργία του, δεχόμενο σημαντικές εισφορές και από ιδιώτες, ενώ ταυτόχρονα αξιοποιούσε και την προσφορά χρημάτων από το κυβερνητικό ταμείο. Υπήρχαν αρκετές περιπτώσεις που κάτοικοι του χωριού με διάφορες ευκαιρίες αναλάμβαναν να προσφέρουν με δικά τους έξοδα ένα ή περισσότερα γεύματα του μαθητικού συσσιτίου. Στο μαθητικό συσσίτιο Γεροσκήπου γίνονταν εισφορές από τους κατοίκους της και σε είδος.

Το 1945 από τις σχολικές κατανομές για την κάλυψη μέρους των αναγκών του συσσιτίου έλαβαν χρηματική βοήθεια 16 κοινότητες της Πάφου. Το ύψος της βοήθειας αυτής κυμαινόταν από £5-20 για κάθε χωριό. Τη μεγαλύτερη βοήθεια ύψους £20 έπαιρνε η Πέγεια και ακολουθούσαν πέντε μεγάλα χωριά της Πάφου που έπαιρναν από £15 μεταξύ των οποίων και η Γεροσκήπου. Τα άλλα τέσσερα χωριά ήταν: η Πόλη Χρυσοχούς, η Παναγιά, η Δρούσια και η Αρμίνου.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι ορισμένα χωριά, όπως π.χ. η Κυθρέα της επαρχίας δεν αντιμετώπιζαν το σοβαρό πρόβλημα του υποσιτισμού των παιδιών της σχολικής ηλικίας. Αυτός ίσως ήταν και ο λόγος που το χωριό ουδέποτε συμπεριλήφθηκε στον κατάλογο κατανομών κάποιου χρηματικού ποσού για τη λειτουργία μαθητικού συσσιτίου. Στο δημοτικό σχολείο του χωριού ουδέποτε λειτούργησε συσσίτιο πάνω σε μόνιμα οργανωμένη βάση, όπως συνέβαινε για ολόκληρες δεκαετίες με άλλα δημοτικά σχολεία, όπως της Γεροσκήπου, της Κάτω Πάφου, της Γιαλούσας, της Αραδίππου κ.ά. Ωστόσο υπήρχαν κάποιες κοινότητες που άνκαι δεν λειτουργούσε πλήρες συσσίτιο, δηλαδή δεν προσφερόταν πλήρες γεύμα στους μαθητές και στις μαθήτριες του δημοτικού σχολείου, προσφερόταν μόνο ένα πρωινό ρόφημα για μερικούς μήνες κάθε χρόνο, όπως γινόταν και στην Κυθρέα.

Αυτό φαίνεται συνέβαινε και στην περίπτωση της Κυθρέας για την οποία ενώ το 1938 είχε αποφασιστεί να μελετηθεί η ίδρυση συσσιτίου, από έρευνα που κάναμε μεταξύ μαθητών που φοιτούσαν στο δημοτικό σχολείο της κοινότητας κατά την περίοδο μετά το 1938 (το έτος που η σχολική αρχή της κοινότητας μελετούσε την ίδρυση συσσιτίου) και μέχρι το 1944, δεν διαπιστώθηκε η ύπαρξη συσσιτίου. Εδώ ίσως θα πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι στο χωριό σχεδόν δεν υπήρχαν οικογένειες χωρίς ιδιόκτητη καλλιεργήσιμη γη. Όλες οι οικογένειες διέθεταν κάποια, έστω και μικρά, τεμάχια γης όπου μπορούσαν να καλλιεργήσουν τα βασικά

αγαθά για τη διατροφή τους. Στην περίπτωση της Κυθρέας ακόμη και οι άκληροι εξασφάλιζαν κάποιο εισόδημα εργαζόμενοι σε ιδιοκτήτες που είχαν αρκετό κλήρο και συνεπώς απασχολούσαν στα κτήματά τους και άλλα πρόσωπα πέραν των μελών της οικογένειάς τους.

Επίσης υπήρχαν και χωριά στα οποία εκτός από τον ικανοποιητικό κλήρο που διέδεται οι κάτοικοι του χωριού, υπήρχαν και πολλές οικογένειες που ασχολούνταν με την κτηνοτροφία. Αυτό συνέβαινε και με την Κυθρέα, όπου αρκετές οικογένειες του χωριού είχαν δικό τους κοπάδι. Έτσι σε πολλά χωριά η οικογένεια ήταν σχεδόν αυτάρκης στα βασικότερα αγαθά διατροφής, αφού σημαντικό μέρος της κατανάλωσης κάθε οικογένειας σε τρόφιμα καλυπτόταν από τη δική της παραγωγή, όχι μόνο όσον αφορά τα δημητριακά και τα όσπρια αλλά και το κρέας με την εκτροφή χοίρου στο σπίτι, κοτόπουλων, κουνελιών, περιστερών κ.ά.

Εκτός από τα πιο πάνω οι Κυθρεώτισσες ήταν πολύ γνωστό ότι παρασκεύαζαν τη μούγκρα από τα περίφημα κραμπιά Κυθρέας, όπως και την κραμπόσουπα, που ήταν το συνηθισμένο πρωινό ή θερμαντικό βραδυνό ρόφημα των Κυθρεωτών. Επίσης αρκετά παιδιά ακόμα και μεγάλοι μάζευαν καβούρια από τα αυλάκια των νερών του Κεφαλόβρυσου, εμπιλούτιζοντας έτσι με τις απαραίτητες πρωτεΐνες το καθημερινό σιτηρέσιό τους.

Συνεπώς για τους λόγους που αναφέραμε η Κυθρέα άνκαι το 1938 μελετούσε την ίδρυση σχολικού συσσιτίου, τουλάχιστον σύμφωνα με την έρευνα που διενεργήσαμε μεταξύ μαθητών του δημοτικού σχολείου της περιόδου 1939 – 1945, το δημοτικό σχολείο της κοινότητας δεν διοργάνωνε συσσίτιο. Μάλιστα οι μαθητές της περιόδου εκείνης μας δήλωσαν καθαρά ότι στο σχολείο τους άνκαι γίνονταν μαθήματα και τα απογεύματα από τις 2.00 μέχρι τις 4.00 μ.μ., μη υπάρχοντος συσσιτίου οι μαθητές ήταν υποχρεωμένοι να παίρνουν μαζί τους «καλαδούρι» στο οποίο μετέφεραν το φαγητό τους για το μεσημέρι.

Οι Κυθρεώτισσες, άξιες νοικοκυρές, παρασκεύαζαν οι ίδιες στο σπίτι τους διάφορα είδη ζυμαρικών όπως μακαρόνια «τρυπητά», τρι, φιδέ, λαζάνια (ιταλ. lasagna <λατ. lasania <ελλην. λάσανον). Συχνά έφτιαχναν στην οικογένειά τους ποιήδες, κατιμέρκα, μπουρέκια, τερτζιελλούδκια και στις κρύες νύχτες του χειμώνα, εκτός από το τσάι δυσόσμο, χαμομήλι, ζαμπούκκο, έφτιαχναν διάφορες σούπες όπως: λουβανόσουπα, σούπα φακή (ξυδικιά), σούπα γρούτα (με αλεύρι, που συνήθως έδιναν στα παιδιά τους για πρωινό), σούπα ρύζι, τραχανά, καθώς και τιτσιρόπητες, караόλους και το περίφημο πλάφι πουργούρι. Επίσης αξιοποιούσαν τα αγριόχορτα